Φίλες και Φίλοι της Αταξικής Κοινωνίας:
"Για την κομμουνιστικοποίηση και τους θεωρητικούς της"

Αν ο όρος "κομμουνιστικοποίηση" απουσιάζει από το *Endnotes 4* αυτό οφείλεται εν μέρει στα ζητήματα που καλύπτουμε και εν μέρει στη δική μας απογοήτευση για τον τρόπο με τον οποίο αυτή η λέξη έφτασε να σχετίζεται με μια καινούρια θεωρητική "μάρκα" και/ή μια ριζοσπαστική ταυτότητα. Θα επιστρέψουμε στο θέμα του κομμουνισμού στην τρέχουσα περίοδο στο τεύχος *Endnotes* 5 αλλά, ως μια προεπισκόπηση αυτού του τεύχους, δημοσιεύουμε εδώ μια κριτική ματιά στην "κομμουνιστικοποίηση" από μερικούς φίλους δικούς μας και της αταξικής κοινωνίας (*Freundinnen und Freunden der klassenlosen Gesellschaft*). Δεν συμφωνούμε σε όλα μαζί τους, και θα συμπεριλάβουμε μια απάντηση στο ερχόμενο τεύχος, αλλά στο μεταξύ ελπίζουμε να δώσουμε λίγη τροφή για σκέψη.

Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε αρχικά στο περιοδικό των "Φίλων" *Kosmoprolet* ως μια απάντηση στην κριτική της *Theorie Communiste* (*TC*) στις "*28 Θέσεις για την Ταξική κοινωνία*" των "Φίλων". Μια μετάφραση της αρχικής κριτικής της *TC* μπορεί να βρεθεί εδώ http://endnotes.org.uk/file_hosting/28-thesis-on-class-society-a-critical-commentary.pdf[1]

Την δεκαετία του 1970, κάποιος στη Γαλλία εφηύρε τη λέξη *κομμουνιστικοποίηση* για να εκφράσει μια σχετικά απλή, αλλά σημαντική, ιδέα: *η προλεταριακή επανάσταση δεν είναι η αυτο-οργάνωση του προλεταριάτου αλλά η αυτο-κατάργησή του* (ετμ.). Η ιδέα δεν είναι καινούρια, καθώς μπορεί να βρεθεί σε ένα "πολεμικό" κείμενο του 1845[2]. Παρόλα αυτά, ποτέ δεν έπαιξε έναν ισχυρό ρόλο στο εργατικό κίνημα, σηματοδοτώντας, στην καλλίτερη περίπτωση, τον ορίζοντα ενός μακρινού μέλλοντος. Στην ατζέντα κυριάρχησε, μάλλον, η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο. Στη μεταβατική σοσιαλιστική κοινωνία, που θα ακολουθούσε, και η οποία θα κυριαρχούνταν ακόμα από την εμπορευματική παραγωγή και την αυστηρή μέτρηση του ατομικού μεριδίου του κοινωνικού πλούτου, το προλεταριάτο θα έβαζε τα θεμέλια του κομμουνισμού ως μιας αταξικής κοινωνίας στην οποία δεν θα υπήρχε μισθωτό σύστημα και, όντως, ούτε πια προλεταριάτο. *Ο όρος κομμουνιστικοποίηση εκφράζει το παρωχημένο αυτής της έννοιας* (ετμ.). Σύμφωνα με τους θιασώτες της κομμουνιστικοποίησης, ο κομμουνισμός δεν είναι ένας μακρινός στόχος αλλά η ίδια η κίνηση που εκμηδενίζει όλες τις σχέσεις ανταλλαγής καθώς και το κράτος. Όπως είναι εμφανές από το κείμενό μας "*28 Θέσεις για την Ταξική Κοινωνία*", μοιραζόμαστε αυτή την προοπτική, αν και, σύμφωνα με έναν γαλλικό θεωρητικό κύκλο, αυτό το κάνουμε "με μισή καρδιά" κάπως και, τελικά, δεσμευμένοι στην "επιβεβαίωση του προλεταριάτου"[3]. Αυτό είναι που θέλουμε να εξετάσουμε στη συνέχεια.

---

1 Στμ. και στα ελληνικά εδώ: *http://inmediasres.espivblogs.net/μεταφράσεις*.

2 "Το προλεταριάτο εκτίει την ποινή που η ατομική ιδιοκτησία επιβάλλει στον εαυτό της παράγοντας το προλεταριάτο, όπως ακριβώς εκτελεί την ποινή που η μισθωτή εργασία επιβάλλει στον εαυτό της παράγοντας τον πλούτο για τους άλλους και την φτώχεια για την ίδια. Όταν το προλεταριάτο γίνει νικηφόρο, με κανέναν τρόπο δεν γίνεται η κυρίαρχη πλευρά της κοινωνίας, γιατί είναι νικηφόρο μόνο καταργώντας τον εαυτό του και το αντίθετό του. Τότε εξαφανίζεται το προλεταριάτο όπως και τον αντίθετό του που το καθορίζει, η ατομική ιδιοκτησία". Φρ.Ένγκελς-Καρλ Μαρξ: "*Η Αγία Οικογένεια ή η Κριτική της Κριτικής* , MECW 4, σελ. 36. Ελλ. έκδοση: εκδόσεις Αναγνωστίδη.

3 Freundinnen und Freunde der klassenlosen Gesellschaft: "*28 Thesen zur Klassengesellschaft*", *Kosmoprolet* 1, 2007 [αγγλική μετάφραση]. Η κριτική στην οποία απαντάμε εδώ δημοσιεύτηκε ως: Theorie Communiste: "*Zwischen Arbeiterautonomie und Kommunisierung. Eine Kritik an den "28 Thesen zur Klassengesellschaft*", *Kosmoprolet* 3, 2011 [αγγλική μετάφραση]. Το πολύ μακροσκελέστερο γαλλικό κείμενο μπορεί να βρεθεί εδώ: *http://dndf.org/?p=8215*.

Αυτό που είναι χαρακτηριστικό του περιοδικού *Theorie Communiste* (*TC*) — το οποίο προέκυψε την δεκαετία του 1970 από το περιβάλλον του συμβουλιακού κομμουνισμού και για αρκετό καιρό ήταν το αντικείμενο ένθερμων αντιπαραθέσεων σε κύκλους διασκορπισμένους σε ολόκληρο τον κόσμο - είναι ότι προσπαθεί να *ιστορικοποιήσει* την προοπτική της κομμουνιστικοποίησης (ετμ.). Για την *TC*, δεν είναι μόνο τα ηγεμονικά ρεύματα του παλιού εργατικού κινήματος - ο Δυτικός Ρεφορμισμός και ο Μπολσεβικισμός - αλλά επίσης και οι διαφωνούντες της ριζοσπαστικής αριστεράς, μέχρι την δεκαετία του 1970, που βασίζονταν στην έννοια μιας θετικής εργατικής ταυτότητας. Αυτό που ενώνει αυτά τα ρεύματα και την κατανόησή τους για τον κομμουνισμό, σύμφωνα με την *TC*, είναι ότι θέτουν την εργασία ως την καθορίζουσα αρχή της νέας κοινωνίας. Εξίσου σημαντικά, η *TC* συμπεριλαμβάνει σε αυτή την προοπτική και την αυτο-οργάνωση και την εργατική αυτονομία, όπως αυτές διαδόθηκαν από ριζοσπάστες στο παρελθόν, βάζοντας σε όλη αυτή την προοπτική την ταμπέλα "*προγραμματισμός*". Είναι με αυτόν τον τρόπο που η *Καταστασιακή Διεθνής* (*ΚΔ*) φτάνει να θεωρείται ως ένα φαινόμενο ιστορικής μετάβασης: ενώ πηγαίνει πέρα από τους περιορισμούς του "προγραμματισμού", προωθώντας την αυτο-κατάργηση του προλεταριάτου, η *ΚΔ* ήταν, την ίδια στιγμή, δέσμια σε μια εποχή παρακμής, ψάχνοντας να πετύχει αυτή την αυτο-κατάργηση με τα μέσα των εργατικών συμβουλίων. Ήταν μόνο με την αναδιάρθρωση της δεκαετίας του 1970 - χονδρικά οτιδήποτε περιγράφεται σήμερα ως επισφάλεια, μετα-Φορντισμός, νεοφιλελευθερισμός, παγκοσμιοποίηση, και τα οποία η *TC* σηματοδοτεί ως "*δεύτερη φάση της πραγματικής υπαγωγής*" (ετμ.) – που αυτή η φάση της ταξικής αντίθεσης έφτασε σε ένα τέλος. Μόνο με την εξαφάνιση οποιασδήποτε θετικής εργατικής ταυτότητας γίνεται νοητή η πραγματική κατάργηση της σχέσης-κεφάλαιο. Η *TC* δεν ισχυρίζεται ότι οι προηγούμενοι επαναστάτες έκαναν "λάθη"· ισχυρίζεται, μάλλον, ότι οι προηγούμενες ιδέες για την επανάσταση και τον κομμουνισμό ήταν επαρκείς για το σχήμα της αντίθεσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και το προλεταριάτο εκείνη την εποχή αλλά δεν είναι πλέον σήμερα. Σήμερα, η συσσώρευση του κεφαλαίου και η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης αναπτύσσονται αποκλίνοντας μεταξύ τους· η τάξη των προλεταρίων δεν βρίσκει πλέον επιβεβαίωση στην καπιταλιστική ανάπτυξη· από τους αγώνες της γίνεται φανερό ότι έξω από την σχέση-κεφάλαιο δεν είναι τίποτα· η ίδια της ύπαρξη δεν είναι πλέον τίποτα άλλο από έναν εξωτερικό περιορισμό. Για πρώτη φορά, αυτό ανοίγει την δυνατότητα της αυτο-κατάργησης του προλεταριάτου.

Οι φίλοι της κομμουνιστικοποίησης αντιμάχονται σχετικά με αυτήν την ιστορικοποίηση για χρόνια. Η πιο εμφανής αντίθεση προέρχεται από τους Gilles Dauvé και Karl Nesic: "Φυσικά και η υλοποίηση του κομμουνισμού εξαρτάται από την ιστορική στιγμή, αλλά η βαθιά του ουσία παραμένει αναλλοίωτη το 1796 και το 2002. Αν η "φύση" του προλεταριάτου λαμβάνεται έτσι όπως την συνόψισε ο Μαρξ θεωρητικά, τότε η υπονομευτική στιγμή στην προλεταριακή ύπαρξη δεν εξαρτάται από τις διαδοχικές μορφές τις οποίες η πορεία της καπιταλιστικής ανάπτυξης αποκτά"[4]. Οι Dauvé και Nesic κατηγορούν την *TC* για ντετερμινισμό· η *TC* κατηγορεί τους Dauvé και Nesic για έλλειψη ιστορικής προοπτικής[5].

Και σε μας ασκείται κριτική για την απουσία τέτοιας προοπτικής. Είναι αλήθεια ότι σε μια παράγραφο των Θέσεων, μιλάμε για *την* επανάσταση και τις μίζερες *συνθήκες* που αντιμετώπισε στη Ρωσία το 1917, και είναι αλήθεια πως γράψαμε ότι "οι ταξικοί αγώνες θα μπορούσαν να έχουν διαφορετικές εκβάσεις". Όμως, αντί να κάνουμε εικασίες σχετικά με αυτές τις εκβάσεις, συνεχίζουμε: "Αλλά η έποψη της ιστορίας καθορίζεται αναπόφευκτα από την περαιτέρω εξέλιξή της, στην οποία η διαλεκτική της καταπίεσης και της χειραφέτησης δεν έχει πάψει". Ολόκληρο το κείμενο είναι μια έκκληση ενάντια στην νοσταλγία, η οποία θα έπρεπε να είναι ήδη προφανής από το γεγονός ότι χαρακτηρίζουμε το πιο προχωρημένο "δείγμα" της εποχής εκείνης, δηλαδή αυτό των συμβουλιακών κομμουνιστών, ως την "αυτοδιαχείριση της εμπορευματικής παραγωγής"· η κατάργηση της εμπορευματικής παραγωγής εμφανίστηκε μόλις γύρω στα 1968, απλά εξαιτίας του "υψηλότερου

4 Gilles Dauvé, Karl Nesic, "*Love of Labour? Love of Labour Lost*}", 2002. Παραθέτουμε εδώ από το ελαφρά διαφορετικό κείμενο της γερμανικής έκδοσης που δημοσιεύτηκε ως: "*Lieben die ArbeiterInnen die Arbeit?*" (Συμπλήρωμα στο *Wildcat-Zirkular* 65", 2003).**Στμ**. Στα ελληνικά ως: "*Προλεταριάτο και εργασία - Μια ιστορία αγάπης*;", Τα Παιδιά της Γαλαρίας, τεύχος 11.

5 Το Βρετανικό-αμερικανικό περιοδικό *Endnotes* έχει καταγράψει και σχολιάσει μέρη αυτής της συνεχιζόμενης ανταλλαγής.

επιπέδου της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης, η οποία μπορεί άμεσα" - χωρίς μια μεταβατική σοσιαλιστική φάση αίματος, ιδρώτα και δακρύων - "να εξελιχθεί σε κομμουνισμό". Στο ίδιο αδιαμφισβήτητο πνεύμα σχολιάζουμε το πρόγραμμα του Μαρξ για την κατάληψη της κρατικής εξουσίας: "Όλα αυτά ανήκουν πλέον στο παρελθόν". Όταν η *TC* διακωμωδεί την σύνδεση που κάνουμε με τον ίδιο τον Canne-Meijer, στα "κουπόνια εργασίας" του οποίου προβάλλουμε την ένστασή μας με την κομμουνιστικοποίηση, παραβλέπει το γεγονός ότι δίνουμε έμφαση μόνο σε μια αρκετά σύγχρονη σκέψη του Canne-Meijer, συγκεκριμένα ότι είναι *στους ίδιους τους αγώνες* - και όχι μετά από μια κατάκτηση της εξουσίας - που αναδύονται καινούριες κοινωνικές σχέσεις. Εν ολίγοις, αν η *TC* διαβάζει σε ένα κείμενο σχετικά με την ιστορική αλλαγή της ταξικής κοινωνίας και τις προσπάθειες υπέρβασής της, μια "συστηματική ουσία της επανάστασης"· αν ανακαλύπτει μια "εξιδανικευμένη" προσέγγιση[6] της εργατικής αυτονομίας των δεκαετιών του 1960 και του 1970, παρά το γεγονός ότι την κατονομάζουμε ως την "πραγματική κίνηση των μισθωτών εργατών", που ήθελαν "αν όχι τα πάντα, τότε τουλάχιστον μεγαλύτερους μισθούς και λιγότερη εργασία" και ότι η "αυτονομία τους...σήμαινε "άγριες"[7] απεργίες – ή απεργίες με το συνδικάτο, αλλά χωρίς έγνοια για τη χασούρα"· αν αναπαριστούν το κύριο θέμα μας[8] ως μια “αντίθεση ανάμεσα στην αυτο-οργάνωση και στον "υποκαταστασιασμό"”[9], παρόλο που εμείς οι ίδιοι κριτικάρουμε μια τέτοια αντίθεση ως μια "συγκεκριμένη μυθολογία της ριζοσπαστικής αριστεράς" — τότε της διαφεύγει εντελώς η ουσία αυτού που λέμε.

Οι πραγματικές διαφορές έγκεινται αλλού. Έχουν να κάνουν με την έννοια της παραγωγής, τον χαρακτήρα των σημερινών αγώνων και την σχέση ανάμεσα στην Θεωρία και τους αγώνες. Θα προσπαθήσουμε να διευκρινίσουμε τις σκέψεις μας σε αυτά τα ζητήμα και να δείξουμε γιατί, για μας. οι θέσεις της *TC* μοιάζουν να είναι χτισμένες έντονα στον σκοταδισμό.

Σχετικά με την Παραγωγή του Κομμουνισμού

Δύσκολα μπορεί να βρεθεί μια σκέψη στην θεωρία του Μαρξ που να θεωρείται πιο αμφισβητήσιμη από αυτήν για την εργασία ως μια "αιώνια φυσική αναγκαιότητα". Απέναντι στο ιστορικό υπόβαθρο του κρατικού σοσιαλισμού και των κομμουνιστικών κομμάτων στη Δύση, πλαίσιο μέσα στο οποίο η εργατική τάξη οδηγήθηκε σε όλο και πιο σκληρή και επίμοχθη δουλειά, αυτή η ιδέα διαβάζεται σαν μια απολογία του *status quo*: δεν μπορεί κάποιος να τα βάλει με τη φυσική αναγκαιότητα. Συνεπώς, σε όλη τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η "κριτική της εργασίας" στις διαφορετικές, και μερικές φορές αντιφατικές, μορφές της έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος. Όμως, αυτή η κριτική, ως επί το πλείστον, "κάνει κύκλους", οδηγώντας κάποιον να συμπεράνει ότι η κριτική της πολιτικής οικονομίας από τον Μαρξ περιέχει η ίδια την πιο εύλογη κριτική της εργασίας ή, με άλλα λόγια, ότι η υπάρχουσα μορφή της ίδιας της εργασίας είναι η πιο ριζική κριτική της. Η υποτιθέμενα αμφιλεγόμενη φόρμουλα του Μαρξ δεν είναι μια φυσικοποίηση των κοινωνικών σχέσεων αλλά, αντίθετα, καθιστά πρώτα απόλα αυτές τις σχέσεις καταληπτές. Ο Μαρξ κριτικάρει την εργασία με την έννοια ότι καθιστά διακριτό τον δυικό χαρακτήρα της εργασίας προς εμπορευματική παραγωγή που (προϋπο)θέτει την αξία-χρήσης καθώς και την αξία-ανταλλαγής. Αυτό το εξέλαβε ως τον άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται[10] η κριτική της πολιτικής οικονομίας επειδή από αυτήν εκπηγάζουν, σε εμβρυακή μορφή, όλες οι αντιθέσεις του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής.

Το σοσιαλιστικό εργατικό κίνημα δεν έβαλε στο στόχαστρο τον διπλό χαρακτήρα της εργασίας, αλλά έκανε εκστρατεία ενάντια στην "αντίθεση ανάμεσα στην κοινωνική παραγωγή και την ατομική ιδιοιποίηση". Το σκάνδαλο από το οποίο προέκυπτε αυτή η αντίθεση ήταν η κατάφωρη αντίθεση ανάμεσα στους φτωχούς

6 Στμ. στο πρωτότυπο *romanticisation.*
7 Στμ. στο πρωτότυπο *wildcat.*
8 Στμ. στο πρωτότυπο *leitmotif*, αλλιώς και *μοτίβο.*
9 Στμ. στο πρωτότυπο *substitutionism.*
10 Κ. Μαρξ, "*Το Κεφάλαιο*", τομ. 1 (MECW 35), σελ. 51.

εργαζόμενους και τους πλούσιους μη-εργαζόμενους. Αν οι αστοί είχαν σκανδαλίσει τους φεουδάρχες ευγενείς απαιτώντας ότι ο πλούτος θα έπρεπε να είναι καρπός της εργασίας, ήταν τώρα το σοσιαλιστικό εργατικό κίνημα που κινητοποιούσε αυτό το ίδιο απόφθεγμα[11], ενάντια στην ίδια την αστική κοινωνία. Η κριτική του απευθυνόταν ενάντια στους καπιταλιστές που ζούσαν από την δουλειά των άλλων και ο σοσιαλισμός του υποτίθεται ότι θα πραγμάτωνε την αστική αρχή της αξιοκρατίας: "Από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του - στον καθένα σύμφωνα με την απόδοσή του". Παρά την μιζέρια που επέφερε στους εργάτες σύστημα του εργοστασίου, η βιομηχανία μεγάλης-κλίμακας φαινόταν να είναι μια τεράστια πρόοδος σε σχέση με τις προ-σύγχρονες μορφές παραγωγής. Βρισκόταν απλά σε λάθος χέρια και θα έπρεπε να αποσπαστεί από τους ιδιοτελείς[12] καπιταλιστές ώστε να εφαρμοστεί για το κοινό καλό κάτω από την αιγίδα του κράτους. Ενώ το εργατικό κίνημα αντιτάχθηκε στο συγκεκριμένο σχήμα της εργασιακής διαδικασίας, δεν έβαλε ποτέ στο στόχαστρο την κοινωνική μορφή της εργασίας προς εμπορευματική παραγωγή· μάλλον θα έπρεπε να την διαχειριστεί συνειδητά το κράτος. Από αυτή την άποψη, ο κρατικός καπιταλισμός στην Ανατολή ήταν το νόμιμο παιδί του εργατικού κινήματος, και συνεπώς η κριτική του - όπως είναι ιδιαίτερα φανερό στον Τροτσκισμό - στόχευε σχεδόν αποκλειστικά στον πολιτικό δεσποτισμό και το έλλειμα σε σχέση με τις πολιτικές ελευθερίες αλλά σχεδόν ποτέ στη φύση της οικονομίας του.

Το εργατικό κίνημα δεν συνηγορούσε για έναν κόσμο εργασίας από ενθουσιασμό για την σκληρή δουλειά[13] αλλά από σκέτη ανάγκη. Η τεχνική πρόοδος και η επέκταση της υποχρέωσης στην εργασία για όλα τα μέλη της κοινωνίας υποτίθεται ότι θα συντόμευαν την εργάσιμη μέρα. Οι αριστεροί ιστορικο-κοινωνιολόγοι έχουν σωστά επιμείνει ότι η ταξική πάλη και το εργατικό κίνημα - η συμπεριφορά των εργατών και τα επίσημα προγράμματα των οργανώσεών τους - ήταν δυο πολύ διαφορετικά πράγματα. Το χάσμα ανάμεσα στους ηγέτες των εργατών, που καλούσαν για αύξηση της παραγωγής, και τους εργάτες που ήθελαν να γλιτώσουν από τη δουλειά όποτε ήταν δυνατό, μπορεί να ειδωθεί από τον 19ο αιώνα, στον ισπανικό Εμφύλιο και μέχρι την, υπό τον Σαλβαδόρ Αλλιέντε, σοσιαλιστική Χιλή. Αλλά η κοινωνία ως ολότητα *δεν μπορούσε* να γλιτώσει από τη δουλειά, και αν οι εργάτες ήθελαν μια διαφορετική κοινωνία, η εργασία θα εξακολουθούσε αναγκαστικά να είναι ακόμα στον πυρήνα της.

Αυτό ήταν αλήθεια ακόμα και για τους διαφωνούντες. Το υπερ-αριστερό *KAPD* καλούσε στο πρόγραμμά του το 1920 για μια: "ανελέητη επιβολή της υποχρέωσης στη δουλειά"[14] και ενώ ο κρατικός καπιταλισμός εξυμνούσε την δική του "ενσυνείδητη εφαρμογή του νόμου της αξίας", οι συμβουλιακοί κομμουνιστές προσπαθούσαν να αποδείξουν σε εκτενείςγραπτές εκθέσεις ότι ο κοινωνικά-αναγκαίος χρόνος, στον οποίον βασίζεται ο νόμος της αξίας, θα μπορούσε επίσης να υπολογιστεί από τους ίδιους τους συνεταιρισμένους παραγωγούς για να ξεπεράσουν τις σχέσεις αγοράς. Στην ουσία της, λοιπόν, η σοσιαλιστική επανάσταση δεν είναι τίποτα περισσότερο από την εισαγωγή της εργάσιμης ώρας ως της μονάδας μέτρησης που ρυθμίζει και ελέγχει το σύνολο της οικονομικής ζωής. Χρησιμεύει ως το μέτρο για την παραγωγή και, ταυτόχρονα, το δικαίωμα των παραγωγών στο μερίδιό τους από το κοινωνικό προϊόν μετράται μέσω της εργαλειακότητάς της"[15]. Αυτό το τελευταίο σημείο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για τους συγγραφείς. Ακόμα και μετά τον Μάη του 1968, οι Γάλλοι

11 Στμ. στο πρωτότυπο *maxim*, αλλιώς και *γνωμικό*.

12 Στμ. στο πρωτότυπο *self-serving*.

13 Στμ. στο πρωτότυπο *drudgery*.

14 Πρόγραμμα του *KAPD* (Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα Εργατών) (1920). Το *KAPD* ιδρύθηκε την άνοιξη του 1920 ως μια υπερ-αριστερή διάσπαση από το *KPD* (Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα), το οποίο κατηγορούσαν για μια αυταρχική "πολιτική ηγεσίας" και απομάκρυνση από τον αντικοινοβουλευτισμό και την απόρριψη των συνδικάτων. Αν και αρχικά επεδίωξε να γίνει μέλος στην Μπολσεβίκικη Τρίτη Διεθνή και έφτασε ακόμα και να δικαιολογήσει την κατάπνιξη της εξέγερσης της Κροστάνδης το 1921, σύντομα στράφηκε σε μια δριμεία κριτική του Ρωσικού "κρατικού καπιταλισμού". Με την υποχώρηση του επαναστατικού κύματος μετά τον (Πρώτο Παγκόσμιο) Πόλεμο, το κόμμα, που αριθμούσε, κατά τα φαινόμενα, μέχρι και 80.000 μέλη, περιέπεσε σύντομα σε εσωτερικές συγκρούσεις και τελικά σε απόλυτη ανυποληψία.

15 *Group of International Communists*, Ολλανδία: "*Fundamental Principles of Communist Production and Distribution*" [1930]. **Στμ**. *Group of International Communists*, *GIK*: Ομάδα αριστερών κομμουνιστών στην Ολλανδία, που ιδρύθηκε το 1926 και της οποίας οι ιδέες διαμορφώθηκαν από τις εμπειρίες της Ρωσικής και την Γερμανικής επανάστασης του 1917 και 1918.

υπερ-αριστεριστές παρουσίαζαν τέτοιες τεχνικές μέτρησης ως μια αρχή του μέλλοντος[16]. Είναι σημαντικό ότι ο Πωλ Μάτικ, πρώην μέλος του *KAPD*, αναφέρθηκε σε αυτή την ιδέα ως "αδύναμη", σαράντα χρόνια αργότερα σε μια εισαγωγή στην έκδοση του έργου αυτού. Οι συμβουλιακοί κομμουνιστές της δεκαετίας του 1930 περιέγραφαν "μια φάση της σοσιαλιστικής ανάπτυξης στην οποία εξακολουθεί να κυριαρχεί η αρχή της ανταλλαγής ισοδύναμων". Ο Μάτικ αντικρούει αυτόν τον "ωμό" σοσιαλιστικό εξισωτισμό με μια παραπομπή από τον Μαρξ: "η κατάργηση της κυκλοφορίας που βασίζεται στον εργασιακό χρόνο για την διανομή", έχει σαν αποτέλεσμα "την υλοποίηση της κομμουνιστικής αρχής: "από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του". Στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες...οι κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις είναι επαρκώς αναπτυγμένες για να παράγουν μέσα κατανάλωσης σε υπεραφθονία. Περισσότερο από το μισό όλης της καπιταλιστικής παραγωγής καθώς και οι μη-παραγωγικές δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτήν (και οι οποίες παραβλέπουν τις παραγωγικές δυνάμεις που μένουν ανεκμετάλλευτες) δεν έχουν να κάνουν απολύτως τίποτα με την πραγματική ανθρώπινη κατανάλωση, αλλά έχουν νόημα μόνο στο πλαίσιο της παράλογης οικονομίας της καπιταλιστικής κοινωνίας. Είναι, συνεπώς, φανερό ότι κάτω από τις συνθήκες μιας κομμουνιστικής οικονομίας θα παράγονται τόσα καταναλωτικά αγαθά ώστε οποιοσδήποτε υπολογισμός των ατομικών μεριδίων καθενός από τον μέσο κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας θα ήταν περιττός"[17].

Όπως με κάθε προσπάθεια ιστορικής περιοδολόγησης και σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να δωθεί ακριβής ημερομηνία για το πότε φτάσαμε στο σημείο αυτό. Παρόλα αυτά, κοιτώντας πίσω σε πάνω από διακόσια χρόνια κομμουνιστικής θεωρίας, μπορεί να ειπωθεί ότι αυτό που ο Μαρξ, ξεκινώντας από τις ιστορικές τάσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής "στον ιδανικό μέσο όρο του", περιέγραψε ως ένα μακρινό μέλλον, φαινόταν να είναι μια χειροπιαστή δυνατότητα λίγο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο: η κατάργηση της εμπορευματικής παραγωγής και ένας πλήρης μετασχηματισμός της υλικής διαδικασίας της ζωής της κοινωνίας. Ο Loren Goldner[18] περιέγραψε αυτή την περίοδο ως την "*Grundrisse* φάση του καπιταλισμού", στην οποία η επιστημονική δουλειά, που φέρνει μαζί της την αυτοματοποίηση, ανάμεσα σε άλλα, απαλλοτριώνεται άμεσα από το κεφάλαιο[19]. Απέναντι σε αυτό το υπόβαθρο, ο Χέρμπερτ Μαρκούζε προσπαθούσε, το 1967, να συλλογιστεί κατά πόσον η διάκριση του Μαρξ ανάμεσα στο βασίλειο της ελευθερίας και το βασίλειο της αναγκαιότητας ήταν αναχρονιστική, αν τελικά δεν δινόταν η ευκαιρία "να αφεθεί το βασίλειο της ελευθερίας να εμφανιστεί μέσα στο βασίλειο της αναγκαιότητας - στην εργασία και όχι μόνο πέρα από την αναγκαία εργασία". Η τάση που προβλεπόταν στα "*Grundrisse*" για την μείωση της φυσικής εργασίας σε ένα ελάχιστο, έκανε εφικτή μια ελεύθερη κοινωνία στην οποία "το παιχνίδι, με τις δυνητικότητες της ανθρώπινης και μη-ανθρώπινης φύσης, θα γινόταν το περιεχόμενο της κοινωνικής εργασίας". Στοχαζόμενος "την σύγκλιση της τεχνολογίας και της τέχνης και την σύγκλιση εργασίας και παιχνιδιού", ο Μαρκούζε "έδειχνε" προς μια παράδοση της κριτικής της εργασίας που φτάνει πίσω στον Γερμανικό Ιδεαλισμό, τον Charles Fourier και τον Πωλ Λαφάργκ. Με δεδομένη, όμως, την κατάσταση της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων εκείνη την εποχή, δεν προκαλεί έκπληξη ότι αυτή η κριτική δεν βρήκε ευήκοα ώτα στο εργατικό κίνημα και περιορίστηκε στον ρόλο της ουτοπικής, ιδεαλιστικής "συνοδευτικής" μουσικής σχεδόν μέχρι τα τέλη του 20ου αιώνα. Ως υλιστής, ο Μαρκούζε απέρριπτε "μια ρομαντική οπισθοδρόμηση από την τεχνολογία". Ισχυρίζεται, μάλλον, ότι "τα δυνητικά απελευθερωτικά ευεργετήματα της τεχνολογίας και της εκβιομηχάνισης δεν θα αρχίσουν ποτέ να είναι καν αληθινά και ορατά μέχρι να ξεμπερδέψουμε με την καπιταλιστική εκβιομηχάνιση και την καπιταλιστική τεχνολογία"[20].

---

16 Πβλ. *Informations et correspondences ouvrières* (ICO), "*La Grève généralisée en France, mai-juin 1968*", Paris 2007.

17 Πωλ Μάτικ: "*Introduction' to The Fundamental Principles of Communist Production and Distribution*", 1970.

18 Στμ. Loren Goldner, εκδότης του περιοδικού *Insurgent Notes*, συγγραφέας και ακτιβιστής που ζει στην Νέα Υόρκη. Πολλά από τα γραπτά του βρίσκονται στον ιστότοπο *Break Their Haughty Power*, *http://breaktheirhaughtypower.org*.

19 Loren Goldner, "*Facing Reality 45 Years Later: Critical Dialogue with James/Lee/Chaulieu*".

20 Herbert Marcuse: "*Das Ende der Utopie. Vorträge und Diskussionen in Berlin 1967*", (Frankfurt/M. 1980), σελ. 10, 14. **Στμ**. στα ελληνικά: Χ. Μαρκούζε: "*Το τέλος της Ουτοπίας*", εκδόσεις Ύψιλον, 1985.

Το όριο της ελευθερίας, του παιχνιδιού, οριοθετείται από την εξωτερική φύση, η οποία δεν μπορεί να μετασχηματιστεί κατά βούληση, επειδή η εμπρόθετη[21]ανθρώπινη δραστηριότητα πρέπει να προσαρμόζεται στην φύση ως ενός αντικειμενικού, εξωτερικού δεδομένου. Αποκαλώντας την εργασία "παραγωγική δραστηριότητα", αλλάζει κανείς το όνομα αλλά δεν μεταβάλλει το ίδιο το πράγμα. Οι ιδέες του Μαρκούζε είναι υλιστικές στον βαθμό που η δυνατότητα επανασυμφιλίωσης ανάμεσα στη δουλειά και το παιχνίδι, ανάμεσα στην εμπρόθετη και την ελεύθερη δραστηριότητα δεν απορρέει από τίποτα άλλο παρά τα αποτελέσματα της κυριαρχίας επί της φύσης όπως διαμορφώθηκαν υπό το μαστίγιο του κεφαλαίου. Το κάνει αυτό με ιδιαίτερη προσοχή όταν λέει: "ότι η εργασία ως τέτοια δεν μπορεί να καταργηθεί", αν και μπορεί να είναι πολύ διαφορετική από τη σημερινή της μορφή, έτσι ώστε "η σύγκλιση εργασίας και παιχνιδιού δεν αποκαλύπτεται πολύ μακρινή από τις δυνατότητες"[22]. Όταν γράφουμε στις "*Θέσεις*" ότι η επανάσταση δεν θα μπορούσε να διαλύσει το βασίλειο της αναγκαιότητας "σε οτιδήποτε άλλο από παιχνίδι και ευχαρίστηση", αυτό είναι μια υπενθύμιση των ορίων που η προσπάθεια μιας τέτοιας διάλυσης θα συναντήσει επανειλημμένα. Είναι μια αναγνώριση της φύσης και της αναγκαιότητας της διαμεσολάβησης με αυτήν. Συνεπώς επιβάλλεται επιφύλαξη σε σχέση με μια κριτική της εργασίας που "προκαλεί" την ιδέα ότι η εργασία δεν είναι αυτοσκοπός αλλά μάλλον συνδέεται με έναν εξωτερικό σκοπό.

Σε αντίθεση με τις εικασίες σχετικά με την συμφιλίωση ή όχι ανάμεσα στην εργασία και το παιχνίδι στο μέλλον, η κριτική της κοινωνικής μορφής της εργασίας είναι ζήτημα του "εδώ και τώρα". Η απόσταση από το σοσιαλιστικό εργατικό κίνημα μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί με τέτοιο τρόπο που δεν είναι η "αντίθεση ανάμεσα στην κοινωνική παραγωγή και την ατομική ιδιοποίηση" αλλά η αντίφαση της ίδιας της εργασίας για εμπορευματική παραγωγή - η αντίθεση ανάμεσα στην δημιουργία πλούτου και την αξιοποίηση, που πρέπει να επιλυθεί. Η *TC* φαίνεται να μην διαθέτει κάποια έννοια γι' αυτή την αντίφαση, επειδή δεν κατανοεί την υπάρχουσα μορφή της εργασίας και συνεπώς ούτε την κατηγορία της αξίας. Ο χαρακτηρισμός μας για την μορφή αυτή ως κοινωνικά μη-κοινωνική κατανοείται λανθασμένα και απορρίπτεται ως μια επανάληψη του "θέματος" του "φιλοσοφικού κομμουνισμού της δεκαετίας του 1840": "Κάποιος πρέπει να κάνει ξεκάθαρο ότι η εργασία ως παραγωγός αξίας, ακριβέστερα ως αξιοποίηση του κεφαλαίου, καθώς και ως διαίρεσης της εργασίας ως εμπορευματικής παραγωγής, είναι *κοινωνική*. Αυτή η κοινωνικοποίηση δεν χρειάζεται να αντιστοιχεί σε οποιαδήποτε "πραγματική κοινωνικότητα"[23] για να εμφανίζεται ως αντίθεση, μάλλον η αντίθεση έγκειται ανάμεσα στις τάξεις". Το να αντιπαραθέτει κανείς την αντίθεση ανάμεσα στις τάξεις σε αυτήν που είναι εγγενής στην *εργασία-για-εμπορευματική-παραγωγή* σημαίνει ότι χάνει το καίριο σημείο.

Οι τάξεις, η πλεονάζουσα εργασία και η εκμετάλλευση είναι "αρχαίες". Αυτό που δίνει στην σύγχρονη ταξική σχέση την δυναμική και εκρηκτική της δύναμη είναι το γεγονός ότι οι προλετάριοι παράγουν πλούτο σε μια μορφή που είναι αντιφατική και επιρρεπής σε κρίσεις και έτσι φέρουν την δυνατότητα να υπερβούν τις σύγχρονες κοινωνικές σχέσεις: η αύξηση του υλικού πλούτου δεν είναι το ίδιο με την αύξηση της αξίας[24]. Αυτό που διαφοροποιεί τον σύγχρονο μισθωτό εργάτη από τον σκλάβο και τον δουλοπάροικο είναι ότι *διακινδυνεύει συστηματικά να καταστήσει τον εαυτό του πλεονάζοντα μέσα από την εργασία του* (ετμ.). Οι αντιφάσεις αυτές είναι εμφανείς μέσα στο εμπόρευμα σε μια εμβρυακή μορφή και έτσι η εργασία-για-εμπορευματική-παραγωγή είναι κοινωνική μόνο με μια τετριμμένη έννοια, σύμφωνα με την οποία κάθε δουλειά, εκτός από αυτή των Ροβινσόνων των πολιτικών οικονομολόγων, είναι κοινωνική. Ιδιαίτερο σχετικό με αυτό είναι το εξής: "Χρηστικά αντικείμενα γίνονται εμπορεύματα, μόνο επειδή είναι προϊόντα εργασίας μεμονωμένων ιδιωτών ή ομάδων ιδιωτών[25] που εκτελούν τη δουλειά τους ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον. Το συνολικό άθροισμα της εργασίας αυτών των ατόμων σχηματίζει την αθροιστική εργασία της κοινωνίας...ο συγκεκριμένος κοινωνικός

21 Στμ. στο πρωτότυπο *purposeful*.
22 ό.π., σελ. 34-35.
23 Στμ. στο πρωτότυπο *sociality*.
24 Μια προσπάθεια να αποκρυπτογραφήσουμε την παρούσα κρίση της αξιακής μορφής επιχειρείται από τον Sander: "*Eine Krise des Werts*", *Kosmoprolet* 2 (2009) [αγγλική μετάφραση].
25 Στμ. στο πρωτότυπο *private individuals.*

χαρακτήρας της εργασίας κάθε παραγωγού δεν φανερώνεται ο ίδιος εκτός από την πράξη της ανταλλαγής. Με άλλα λόγια, η εργασία του ατόμου επιβεβαιώνεται ως ένα μέρος της εργασίας της κοινωνίας μόνο μέσα από σχέσεις τις οποίες η πράξη της ανταλλαγής θεμελιώνει άμεσα ανάμεσα στα προϊόντα και έμμεσα, μέσω των προϊόντων, ανάμεσα στους παραγωγούς. Για τους τελευταίους, λοιπόν, οι σχέσεις που συνδέουν την εργασία ενός ατόμου με τα υπόλοιπα άτομα εμφανίζονται όχι ως άμεσες κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα σε άτομα που δουλεύουν αλλά ως αυτό που πραγματικά είναι, υλικές σχέσεις ανάμεσα σε πρόσωπα και κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα σε πράγματα"[26]. Η *TC* γυρνάει το ζήτημα ανάποδα όταν απορρίπτει την κοινωνικοποίηση της εργασίας και των μέσων παραγωγής ως το "Άλφα και το Ωμέγα της επιβεβαίωσης του προλεταριάτου". Αν το προλεταριάτο είναι η τάξη που διαχωρίζεται από τα μέσα παραγωγής, και ανάγεται στην γυμνή υποκειμενικότητα μιας δεξαμενής εργασίας, ικανό μόνο να επιβιώσει πουλώντας τον χρόνο ζωής του στο κεφάλαιο, τότε η αυτο-κατάργησή του δεν συνίσταται σε τίποτα άλλο από το να αποκτήσει την κατοχή αυτών των μέσων παραγωγής.

Μας φαίνεται ότι η *TC* έχει εγκαταλείψει κάθε υλιστική σύλληψη της παραγωγής, μια κίνηση που έχει ως αποτέλεσμα μια παράξενη αντιπαράθεση μηδενισμού και ρομαντισμού: μηδενισμού όσον αφορά τον σημερινό κόσμο και ρομαντισμού όσον αφορά τον κομμουνισμό. Ο κομμουνισμός δεν είναι πλέον η καθορισμένη άρνηση της κοινωνίας, αλλά ένα απόλυτο θαύμα. Η *TC* παραφράζει την θέση μας ότι "η 'αναγκαιότητα' παράγει την ταξική κοινωνία και όχι το αντίστροφο", αλλά την βρίσκει ακατανόητη, λες και είναι κάποια αποκλίνουσα[27] ιδέα ότι η ιστορική αφετηρία της ταξικής διαίρεσης ήταν η παρόρμηση να μετατοπιστεί η φυσική αναγκαιότητα της εργασίας στους άλλους. Αυτό συμβαίνει *γιατί η φύση δεν έχει θέση στην σκέψη της TC* (ετμ.). Η εργασία δεν λαμβάνεται ως ένας ενδιάμεσος ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση, που παίρνει πάντα μια συγκεκριμένη κοινωνική μορφή, αλλά μόνο ως μια κοινωνική σχέση:

> *"*Η παραγωγή παρουσιάζεται [στις *"28 Θέσεις*"] σαν μια ενοχλητική αναγκαιότητα, παραμένοντας παρόλα ουδέτερη και αντικειμενική, που εκτελείται από μιαν εξίσου ουδέτερη και αντικειμενική δραστηριότητα - την εργασία. Το μόνο που χρειάζεται είναι να ελαττώσουμε αυτή την κατάρα. Παρόλα αυτά, όμως, η εργασία παρουσιάζει μια κοινωνική σχέση, αρκετά ανάλογα με τις παραγωγικές δυνάμεις. Ο σκοπός δεν είναι η μείωσή της αλλά η κατάργησή της*"*.

Το ότι αυτή η κατάργηση, που ισοδυναμεί με μια μετονομασία της εργασίας σε "παραγωγική δραστηριότητα" και στο "ότι γίνεται παθιασμένη", δεν είναι ίσως άμεσα εφικτή, αναγνωρίζεται σε μια σύντομη στιγμή νηφαλιότητας για να αποσυρθεί αμέσως στη συνέχεια:

> *"*Ίσως οι παραγωγικές δραστηριότητες δεν θα γίνουν στο σύνολό τους "παθιασμένες" σε μια"βραδιά", αλλά σίγουρα ο κομμουνισμός δεν είναι νοητός ως μια αντιπαράθεση δυο διαφορετικών σφαιρών. Είναι αδύνατο στον κομμουνισμό κάποιες δραστηριότητες να συνεχίζουν να είναι "χωρίς πάθος" ενώ κάποιες άλλες θα έχουν αποβάλλει αυτόν τον χαρακτήρα*"*.

Αυτές οι δυο προτάσεις αντιφάσκουν μεταξύ τους με τόσο κραυγαλέο τρόπο που καταλήγουν σε έναν τετραγωνισμό του κύκλου. Το αποτέλεσμα είναι ευσεβείς πόθοι και αυθαίρετα διατάγματα. Η ειρωνεία - ο κύκλος που αναφέραμε παραπάνω και στον οποίο κινείται η σημερινή "κριτική της εργασίας" - είναι ότι το να πούμε πως "γίνονται παθιασμένες" όλες οι "παραγωγικές δραστηριότητες" δεν περιγράφει τίποτα άλλο από μια συνθήκη στην οποία "η εργασία έχει γίνει όχι μόνο ένα μέσο για τη ζωή αλλά η πρωταρχική επιθυμία της"[28], *μια*

---

26 Μαρξ: "*Το Κεφάλαιο*" τομ. 1, σελ. 87.

27 Στμ. στο πρωτότυπο *aberrant*, θα λέγαμε και *αφύσικη*.

28 Μαρξ: "*Κριτική του Προγράμματος της Γκότα*".

φράση που τρομοκρατεί τους φίλους της κομμουνιστικοποίησης. Γλωσσικά παιχνίδια αυτού του τύπου, ο πυρήνας της σημερινής "κριτικής της εργασίας", οδηγούν ευθέως σε μια απελπιστική σύγχυση ορολογίας.

Όσο δε αφορά τις σφαίρες, το τέλος του διαχωρισμού τους απορρέει από το τέλος της μισθωτής εργασίας. Το όριο ανάμεσα στην οικονομία, μια σφαίρα που υπόκειται σε τυφλούς νόμους, και όλες τις άλλες σφαίρες της ζωής συμπίπτει με το όριο ανάμεσα στην μισθωτή εργασία και την "σχόλη". Αν οι προλετάριοι καταργούσαν την μισθωτή εργασία και συνεπώς και τον εαυτό τους ως τάξη, παίρνοντας την κατοχή των μέσων παραγωγής των ζωών τους, η οικονομία, ως μια διακριτή σφαίρα, θα εξαφανιζόταν· παρόμοια με την επαναπορρόφηση του κράτους από την κοινωνία, για την οποία ο Μαρξ μιλάει σε κάποιο σημείο, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για την επαναπορρόφηση της οικονομίας από την κοινωνία[29]. Αυτό είναι που εννοούσαμε με την φράση ότι το βασίλειο της αναγκαιότητας "δεν θα επέμενε στη σημερινή αφηρημένη του αντίθεση με ένα βασίλειο της ελευθερίας που θα ήταν άδειο από οποιαδήποτε δυνατότητα διαμόρφωσης του κόσμου". Αν ο Μαρξ σε ένα κλασσικό απόσπασμα οραματίζεται "μια μείωση της εργάσιμης μέρας", αυτό είναι παραπλανητικό, στον βαθμό που υπονοεί την διατήρηση δυο ξεκάθαρα διακριτών περιοχών, δίνοντας, έτσι, σχεδόν την εντύπωση ότι στον κομμουνισμό θα εξακολουθεί να υπάρχει "χτύπημα της κάρτας"[30]. Μας φαίνεται ότι η αδυναμία της *TC*, και αρκετών άλλων, είναι ότι μπορούν να θεωρήσουν την αντίθετη άποψη (την κατάργηση του χτυπήματος της κάρτας) μόνο βασισμένοι στην ψευδή πρόταση ότι όλες οι παραγωγικές δραστηριότητες "γίνονται με πάθος" και, συνεπώς, ζωγραφίζουν τον κομμουνισμό με έναν μάλλον αφελή ή παιδαριώδη τρόπο ως καθαρή ευχαρίστηση και παιχνίδι, κάτι που σίγουρα δεν θα είναι. Αυτή η θέση είναι απλά η κατοπτρική εικόνα της διαβοήτης αστικής ιδεολογίας η οποία, από τις αναπόφευκτες δυσκολίες της ζωής, εξάγει το αναπόφευκτο της κυριαρχίας και του εξαναγκασμού. Τα ελεύθερα συνεταιρισμένα άτομα θα έχουν να ασχοληθούν με ενοχλητικές αναγκαιότητες· το πώς θα το κάνουν δεν το ξέρουμε, αλλά έχουμε εμπιστοσύνη ότι η κομμούνα δεν θα αποτύχει εξαιτίας του προβλήματος του ποιος θα καθαρίσει την τουαλέτα αύριο. Και όσο θα υπάρχουν ενοχλητικές αναγκαιότητες που πρέπει να αντιμετωπιστούν, η "οικονομία του χρόνου" (Μαρξ) θα παραμένει φυσικά σχετική· είναι δύσκολο να δούμε, για παράδειγμα, γιατί θα πρέπει να έχει "πάθος" η παραγωγή των ποτηριών για τον καφέ, αντί να ολοκληρώνεται με μια ελάχιστη δαπάνη χρόνου. Το ζητούμενο θα ήταν να υπάρχει η ελευθερία να οργανωθούν όλα αυτά τα πράγματα σύμφωνα με τη σύνεση και αντίστοιχα με τις ανάγκες και τις ικανότητες όλων, αν και το μέγεθος του καθήκοντος δεν θα έπρεπε να υποτιμηθεί και, σίγουρα, απαιτεί σχεδιασμό (μια λέξη που εγείρει υποψίες Σταλινισμού ανάμεσα στους περισσότερους οπαδούς της κομμουνιστικοποίησης, αν και, φυσικά, δεν μπορούν να προσδιορίσουν με ποιό τρόπο αρκετά δισεκατομμύρια αλληλεξαρτώμενων ατόμων θα μπορούσαν να οργανώσουν τις ζωές τους χωρίς σχεδιασμό).

Από την άλλη πλευρά, η *TC* απαγορεύει από την θεωρία αυτό που δεν είναι ευχολόγιο αλλά μια πραγματική αντίθεση του παρόντος - την αντίθεση ανάμεσα στην δημιουργία του πλούτου και την δημιουργία αξίας. Η αδυναμία της να συλλάβει τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής σαν μια συγκεκριμένη κοινωνική μορφή *ιδιοποίησης της φύσης* οδηγεί στην φαντασίωση ενός κομμουνισμού χωρίς τα "βάσανα" της υλικότητας: ""Αν υπάρχει μια ανανεωμένη ελπίδα στην αναγνώριση της "σχόλης"[31], τότε αυτή βασίζεται στην ανάπτυξη της "παραγωγικότητας" (Θέση 21). Σημαίνει αυτό ότι θα πρέπει να διατηρηθεί η δεύτερη για να μπορέσει να επιτραπεί η πρώτη"; Ναι, θα πρέπει. Πώς θα μπορούσε να είναι διαφορετικά; Το μυστήριο του πώς είναι δυνατή η σχόλη χωρίς την παραγωγικότητα επιλύεται με την έννοια ότι το χαμερπές "έχειν" στον κομμουνισμό δεν είναι εδώ πρόβλημα, επειδή έχει να κάνει με κάτι ανώτερο: "Είναι σημαντικό να δώσουμε ξεκάθαρη έμφαση ότι η δυνατότητα πλεονάσματος δεν καθιστά εφικτό τον κομμουνισμό, αλλά ότι η παραγωγή του κομμουνισμού καθορίζει το πλεόνασμα - όχι ποσοτικά, αλλά κοινωνικά, με την έννοια ότι μετασχηματίζει την παραγωγή των σχέσεων ανάμεσα στα άτομα ως άτομα σε κέντρο και σκοπό όλων των δραστηριοτήτων. Υπερβαίνοντας την κατηγορία του έχειν, ο κομμουνισμός παρέχει πλούτο, που δεν μπορεί πλέον να μετρηθεί, ένα εντελώς διαφορετικό νόημα". "Το πλεόνασμα που δημιουργείται μέσω της κομμουνιστικής επανάστασης δεν είναι της

29 Στμ. Σημαντικό σημείο κριτικής. Μπορεί να (επαν)απορροφηθεί η οικονομία από την κοινωνία; Τι σημαίνει κάτι τέτοιο;

30 Στμ. στο πρωτότυπο *punch clock*, το ρολόι στο οποίο κάποιος/α "χτυπάει κάρτα".

31 Στμ. στο πρωτότυπο *idleness*, μπορεί να αποδοθεί και ως *τεμπελιά*.

τάξης του *έχειν* αλλά του "*είναι μαζί*", της κοινότητας". Για να είναι μαζί, όμως, οι άνθρωποι σε "γυμνές" κοινότητες δεν είναι απαραίτητο να υποθέτει κανείς το στοίχημα της κομμουνιστικής επανάστασης· αυτή η τύχη υπάρχει ήδη σήμερα.

Αναφερόμαστε σε αυτά τα αποσπάσματα με τέτοια λεπτομέρεια επειδή δεν αφορούν κάποια δευτερεύουσα πλευρά αλλά, μάλλον, το κεντρικό ερώτημα της σχέσης ανάμεσα στην ελεύθερη κοινωνία και αυτήν που υπάρχει σήμερα. Αν είναι κάτι σημαντικό στην αντιπαράθεση σχετικά με την "κομμουνιστικοποίηση", τότε αυτό έχει να κάνει με την επανατοποθέτηση του ερωτήματος των πιθανών εκβάσεων των ταξικών αγώνων, αντί της απλής περιγραφής τους σε άνευ διακρίσεων αναφορές για απεργίες. Και αν υπάρχει κάτι ορθό σε αυτήν [την κομμουνιστικοποίηση] είναι η επιμονή στο ότι αυτή η έκβαση μπορεί να είναι μόνο το τέλος του προλεταριάτου, όχι ο θρίαμβός του. Τα αποσπάσματα που παραθέσαμε, όμως, αποκαλύπτουν μια αποτυχία που χαρακτηρίζει κάποιους ριζοσπάστες σήμερα πολύ πιο πέρα από την *TC*. Αν ο σοσιαλισμός του εργατικού κινήματος ήταν κάτι λίγο περισσότερο από την διαιώνιση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης κάτω από τον έλεγχο του κράτους, τότε ο σημερινός ριζοσπαστισμός είναι συχνά απλός ψευδο-ριζοσπαστισμός, επειδή *δεν μπορεί πλέον να αποκρυπτογραφήσει τις δυνατότητες για μια άλλη κοινωνία μέσα στην υπάρχουσα*[32],[33] (ετμ.). Το αποτέλεσμα είναι ένα είδος αντεστραμμένου φετιχισμού: αυτό που πολιτικοί οικονομολόγοι κάνουν σαν εσκεμμένη απολογία διατυπώνεται εδώ ως φαινομενική αποκήρυξη. Όπως ακριβώς από την στενόμυαλη προοπτική της πολιτικής οικονομίας οποιαδήποτε μέσα παραγωγής είναι από την φύση τους κεφάλαιο και η εργασία μπορεί να πάρει μόνο τη μορφή της μισθωτής εργασίας, έτσι και οι περισσότεροι υποστηρικτές της κομμουνιστικοποίησης ταυτίζουν την συγκεκριμένη κοινωνική μορφή της παραγωγικής διαδικασίας με το υλικό της σχήμα. Έτσι, το κάψιμο των εργοστασίων και άλλων κτιρίων θεωρείται η πιο υψηλή έκφραση της επαναστατικής υποκειμενικότητας, όπως έδειξαν με τον πιο όμορφο τρόπο οι Έλληνες ακόλουθοι της *TC*, που διακήρυξαν τις πρόσφατες ταραχές στο Λονδίνο ως "ένα ιστορικό ορόσημο" και παρουσίασαν το κάψιμο των εργοστασίων από τους απεργούς εργάτες στο Μπαγκλαντές ως έναν τρόπο "επίθεσης στην ίδια τους την ύπαρξη ως προλετάριων"[34]. Ακόμα και μια απλή καταμέτρηση των πραγμάτων που οι προλετάριοι λεηλατούν και διανέμουν ελεύθερα στην πορεία μιας τέτοιας εξέγερσης θεωρείται από τους οπαδούς της κομμουνιστικοποίησης ως μια πρωτότυπη αμαρτία καθώς το ζήτημα είναι να συνειδητοποιήσουμε "τον απόλυτο αντι-σχεδιασμό"[35]. Ενώ η *TC* επιμένει ότι η επαναστατική ρήξη μπορεί μόνο να αναδυθεί από την ταξική πάλη, το περιεχόμενο αυτής της ρήξης παραμένει μυστικιστικό:

> "Η κατάργηση των τάξεων σημαίνει επίσης την κατάργηση της δραστηριότητας ως υποκειμενικότητας καθώς και του προϊόντος της ως αντικειμενικότητας που στέκεται απέναντί της[...]. Η απο-αντικειμενικοποίηση του κόσμου ξεδιπλώνεται στην κίνηση της ίδιας της επανάστασης".

Αντί να κριτικάρονται οι κοινωνικές μορφές της δραστηριότητας και του προϊόντος (μισθωτή εργασία και το εμπόρευμα), καταδικάζονται η δραστηριότητα και το προϊόν ως τέτοια· αντί να καταδικάζεται η γυμνή

32 Αυτή η ιδέα αναπτύσσεται λεπτομερειακά από τον Raasan Samuel Loewe στο "*Produktivkraftkritik und proletarische Bewegung*", *Kosmoprolet* 3, 2011.

33 Στμ. Θα λέγαμε, σχετικά με το σημείο αυτό, ότι σε *αυτή* τη βάση θα μπορούσε να διερευνηθεί μια έννοια "*θετικότητας*" του κομμουνιστικού προτάγματος, πέρα από τη “θετικότητα” ενός ρεφορμιστικού πραγματισμού ή μιας εναλλακτικότητας.

34 *Blaumachen*: "*Η εποχή των ταραχών*" (επικαιροποιημένο), στο *libcom.org*. Όπως εξηγεί το ίδιο το *Blaumachen*, τα εργοστάσια κάηκαν επειδή τα αφεντικά δεν είχαν πληρώσει μισθούς για πολλούς μήνες – ένα καθαρά θεμιτό και, ελπίζουμε, αποτελεσματικό μέσο στον αγώνα για τους μισθούς, ένα μέσο που χωρίς αμφιβολία οδηγούνταν επίσης από το μίσος για την άθλια δουλειά στο εργοστάσιο, αλλά τίποτα που να δείχνει σε οτιδήποτε πέρα από την προλεταριακή ύπαρξη. Για κάποιες, σε μεγάλο βαθμό κατάλληλες,αντιρρήσεις σε τέτοιες τάσεις μεταξύ των ακολούθων της κομμουνιστικοποίησης δείτε Sander και Mac Intosh: "*Is the Working Class Liquidated ?*", Internationalist Perspective 55 (2011).

35 Bruno Astarian: "*Δραστηριότητα Κρίσης και Κομμουνιστικοποίηση*}" (2010). Σε αυτό το κείμενο, ο Astarian συμφωνεί με την *TC*, αλλά κάποιες φορές ο μυστικισμός του της αμεσότητας προχωρά ακόμα πιο πέρα: γι' αυτόν, ακόμα και "ο διαχωρισμός ανάμεσα στην ανάγκη και τα μέσα της ικανοποίησής της", που υποτίθεται ότι θα φανεί αρκετά αδύνατο να ξεπεραστεί, είναι επίσης ένα πρόβλημα. **Στμ**. στα ελληνικά εδώ: *http://www.blaumachen.gr/2011/02/δραστηριότητα-κρίσης-και-κομμουνιστ/*.

υποκειμενικότητα του μισθωτού εργάτη και η αντικειμενικότητα του κεφαλαίου που στέκεται απέναντί του ως μια ξένη δύναμη, κηρύσσεται ο πόλεμος στην υποκειμενικότητα και την αντικειμενικότητα ως τέτοιες, λες και η ιστορία του ανθρώπινου είδους που "βγαίνει" έξω από τη φύση θα μπορούσε να ανακληθεί λίγο πριν από την ίδια την εξόντωση της ανθρωπότητας[36]. Το κριτικό περιεχόμενο συνταγών όπως η "απο-αντικειμενικοποίηση του κόσμου" και η "κατάργηση της δραστηριότητας ως υποκειμενικότητας" ισοδυναμεί με το τίποτα· επικαλούνται, απλά, ένα αδιαίρετο όλον, μια καθαρή αμεσότητα, που είναι και ο λόγος για τον οποίο διακηρύσσεται τίποτα λιγότερο από την "κατάργηση της κοινωνίας" και το "τέλος όλων των διαμεσολαβήσεων"[37]. Έτσι το ταξίδι οδηγεί από την κριτική της ψευδούς διαμεσολάβησης σε καθαρή αμεσότητα, από την κοινωνία στην κοινότητα, από το έχειν στο είναι, από τον Μαρξ στον Βούδα.

Ο “Νέος Κύκλος Αγώνων”

Αυτό για το οποίο αναγνωρίζεται, συνήθως, η *TC* στη διεθνή συζήτηση είναι η προσπάθεια να επεξεργαστεί το καινούριο στην παρούσα κατάσταση και να θεωρήσει την προηγούμενη ιστορία της ταξικής πάλης ως ένα ανεπίστρεπτα κλειστό κεφάλαιο. Σχεδόν όλοι οι ριζοσπάστες έχουν τα δικά τους ιστορικά μέτρα σύγκρισης[38] όπου οι εργάτες έκαναν αυτό που θα έπρεπε να κάνουν και τώρα - αν και πάντα κάτι πήγε στραβά, που είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει να μαθαίνονται "μαθήματα από την ιστορία" ώστε, την επόμενη φορά, τα πράγματα να πάνε καλλίτερα: για τους αριστερούς κομμουνιστές, αυτή είναι η περίοδος μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, στην οποία υπήρχε μια (όχι πάντα ευχάριστη) συνεργασία εργατικών συμβουλίων και κομμουνιστικών οργανώσεων από τη Δυτική Ευρώπη μέχρι τη Ρωσία· για τους αναρχοσυνδικαλιστές, αυτή η περίοδος ήταν ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος· για τους οπαδούς της Καταστασιακής Διεθνούς ήταν ο Μάης του 1968· για τους εργατιστές ήταν η περίοδος των αγώνων του εργάτη-μάζα στα εργοστάσια τις δεκαετίες του 1960 και 1970[39]· για τους διανοητικά πιο ευέλικτους, αυτή η περίοδος ήταν λίγο απ' όλα. Η *TC* επιμένει ότι όλα αυτά είναι εξίσου ιστορία, τόσο η εργατική αυτονομία της δεκαετίας του 1970 όσο και οι αριστεροί κομμουνιστές και τα συνδικάτα της δεκαετίας του 1920, καθώς η αναδιάρθρωση των πρόσφατων δεκαετιών έχει βάλει τέλος στην εργατική εξουσία και την εργατική ταυτότητα. Αυτή η αναδιάρθρωση δεν περιορίζεται στην παραγωγική διαδικασία αλλά επηρεάζει την ταξική σχέση ως σύνολο:

> "Η αναπαραγωγή του κεφαλαίου, που ήταν καθηλωμένη σε μια λίγο-πολύ περιορισμένη εθνική ή περιφερειακή περιοχή, χάνει το πλαίσιο της συνοχής και αναφορών. Το κράτος προστάτευε την συνοχή αυτής της αναπαραγωγής, κατά το ότι αυτή απορρέει από τον κυρίαρχο πόλο (αυτόν που υπαγάγει τον άλλο) στην αλληλοπλοκή του προλεταριάτου και του κεφαλαίου. Ήταν ο εγγυητής αυτής της αλληλοπλοκής, αυτό που συνηθιζόταν να λέει ότι διατηρεί τον "κοινωνικό συμβιβασμό". Η αρχή της απώλειας αυτής της συνοχής βασίζεται στην διαίρεση ανάμεσα στη διαδικασία αξιοποίησης του κεφαλαίου και την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Η αξιοποίηση του κεφαλαίου δραπετεύει "προς τα πάνω" σε κομμάτια ή τμήματα του παγκόσμιου κύκλου του

36 Στμ. στο πρωτότυπο: "*as if the history of humanity stepping out of nature could be revoked short of the extinction of humankind itself*".

37 *Theorie Communiste*: "Το *μετέωρο βήμα της κομμουνιστικοποίησης: κομμουνιστικοποίηση εναντίον κοινωνικοποίησης*" ("*The suspended step of communisation: communisation vs. socialization*", 2009. **Στμ**. Διαθέσιμο στο *https://libcom.org/library/communisation-vs-socialisation-suspended-step-communisation-theorie-communiste*).

38 Στμ. στο πρωτότυπο *benchmarks*.

39 Καθώς οι εργατιστές πασχίζουν να ανακαλύψουν την πραγματική συμπεριφορά της τάξης, μια τέτοια ιστορική παγίωση (Στμ. στο πρωτότυπο *fixation*) θα έπρεπε να είναι μακριά από τη σκέψη τους. Όμως, όπως κάθε εμπειρική μελέτη, έτσι και οι έρευνες των εργατιστών βασίζονται σε συγκεκριμένες υποθέσεις που αποφασίζουν, καταρχάς, τι ψάχνει κανείς. Στην δική τους περίπτωση αυτό είναι η πεποίθηση πως αυτό που έχει σημασία είναι η "εργατική εξουσία" στο σημείο της παραγωγής. Για τον λόγο αυτό, ψάχνουν επίσης σήμερα για τους πρωτοποριακούς αγώνες "ανάμεσα στην παγκοσμιοποιημένη παραγωγική συνεργατικότητα" - "με μετριοπαθή επιτυχία", όπως παραδέχονται οι ίδιοι (Πρόλογος στο Συμπλήρωμα: "*Der historische Moment/ArbeiterInnen verlassen die Fabrik*", *Wildcat* 88 (2011)). Σχετικά με τις προκύπτουσες ιδεολογικές στρεβλώσεις, πβλ. I.M. Zimmerwald: "*Die Abenteuer der Autonomie}*", *Kosmoprolet* 1 (2007).

κεφαλαίου, στο επίπεδο της επένδυσης, της εξίσωσης του κέρδους και στο πλαίσιο του ανταγωνισμού.

Η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης δραπετεύει "προς τα κάτω". Στο "καλλίτερο" σενάριο προκύπτει μια αποσύζευξη του μισθού και της παραγωγικότητας. Το κράτος πρόνοιας μετασχηματίζεται σε μια απόλυτη, ολική, τυποποιημένη προκαταβολική αγορά της εργατικής δύναμης στο ελάχιστο επίπεδο, που μειώνει την αξία της τη στιγμή της εξατομικευμένης της πώλησης. Στο χειρότερο σενάριο: αυτοσυντήρηση, τοπική αλληλεγγύη και παράλληλες οικονομίες (...). Εκεί που τα συμφέροντα της βιομηχανίας, του χρηματοπιστωτισμού και της εργατικής δύναμης συνδέονταν χωρικά, μπορεί να θεμελιωθεί ένας διαχωρισμός ανάμεσα στην αξιοποίηση του κεφαλαίου και την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Ο χώρος του αναδιαρθρωμένου καπιταλιστικού κόσμου υποδιαιρείται στις "φράκταλ"[40] ζώνες του: η υδρόγειος, οι ήπειροι, οι χώρες, οι περιφέρειες, οι πόλεις και οι γειτονιές. Σε κάθε επίπεδο, ένας αστερισμός από διαφορετικές ζώνες αρθρώνεται: ένας "υπερανεπτυγμένος" πυρήνας· ζώνες που ομαδοποιούνται γύρω από περισσότερο ή λιγότερο πυκνούς καπιταλιστικούς πυρήνες· ζώνες που ταλανίζονται από την κρίση και χαρακτηρίζονται από την άμεση βία ενάντια στα "κοινωνικά σκουπίδια", περιθώρια, γκέτο και μια υπόγεια οικονομία που ελέγχεται από διάφορες μαφιόζικες ομάδες"[41].

Η *TC* συνοψίζει αυτή την κατάσταση ως διπλή αποσύμπλεξη[42] ανάμεσα στην αξιοποίηση και την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης: ως μια γεωγραφική απόκλιση και ως μια αποσύζευξη του εισοδήματος του εργάτη από τον μισθό μέσω μιας επέκτασης της καταναλωτικής πίστωσης. Το αποτέλεσμα είναι μια κρίσης στην μισθωτή σχέση, που αντανακλάται σε ένα καινούριο *αθέμιτο των μισθολογικών αιτημάτων*"[43] (ετμ.). Η ύπαρξη του εργάτη έχασε το λούστρο της και δεν βρίσκει πια επιβεβαίωση στην κίνηση του κεφαλαίου· δεν είναι πια τίποτα άλλο από έναν εξωτερικό περιορισμό. Απέναντι σε αυτό το σκηνικό, η *TC* βλέπει έναν "νέο κύκλο αγώνων", στον οποίο - σύμφωνα με την ατέλειωτα επαναλαμβανόμενη συνταγή - το να δρα ως τάξη είναι το ίδιο το όριο της ταξικής πάλης. Γίνονται αναφορές σε αγώνες χωρίς αιτήματα όπως στα γαλλικά προάστια[44] το 2005 και στην Ελλάδα το 2008· σε εργάτες που κλείνουν εργοστάσια, που δεν διεκδικούν να κρατήσουν τη δουλειά τους αλλά, μάλλον, αποζημιώσεις· σε καταλήψεις εργασιακών χώρων, στις οποίες δεν υπάρχει αυτοδιαχειριζόμενη επανεκκίνηση της παραγωγής αλλά, μάλλον, καταστροφή των προϊόντων και των μηχανών· σε εμπειρίες όπως στην Αργεντινή, όπου η αυτοοργάνωση των εργατών ως εργατών απλά παρέτεινε τους διαχωρισμούς ανάμεσα σε διαφορετικούς τομείς· στο κίνημα στη Γαλλία το 2006 που καλούσε για την απόσυρση του νόμου *CPE*[45] χωρίς να ελπίζει σε πολλά από αυτό το αίτημα, πόσο μάλλον να πιστεύει ότι το αίτημα για σταθερές δουλειές θα μπορούσε να δημιουργήσει μαι σύνδεση με τη νεολαία των προαστίων[46].

---

40 Στμ. Ενδιαφέρουσα μαθηματική αναλογία από την *TC*!

41 R.S.: "*Ballade en novembre*", 2005.

42 Στμ. στο πρωτότυπο *decoupling*, μπορεί να αποδοθεί και ως *αποσύμπλεξη*.

43 Στμ. στο πλαίσιο του ερωτήματος που θέσαμε ως *InMediasRes* για το "*πού πήγαν οι αγώνες για το μεροκάματο*", κάπου εδώ θα έπρεπε να αρχίζει στα σοβαρά η διερεύνησή μας.

44 Στμ. Τα διαβόητα, όπως και στο πρωτότυπο, *banlieues*.

45 Στμ. *CPE: Contrat Première Embauche*, (Σύμβαση Πρώτης Απασχόλησης): ήταν ένας νέος τύπος σύμβασης απασχόλησης που επιχειρήθηκε να περάσει την άνοιξη του 2006 στη Γαλλία από την κυβέρνηση του Πρωθυπουργού Βελπέν. Αυτή η σύμβαση που θα εφαρμοζόταν αποκλειστικά μόνο σε εργαζόμενους κάτω των 26 ετών, θα έκανε ευκολότερο για τους εργοδότες να απολύουν τους απασχολούμενους χωρίς την ανάγκη να δικαιολογούν την απόλυση για μια αρχική "δοκιμαστική περίοδο" δύο ετών, σε αντάλλαγμα για κάποιες οικονομικές εγγυήσεις για τους εργαζόμενους. Όμως, η θεσμοθέτηση της νομοθεσίας αυτής ως τροπολογίας/προσθήκης στην αποκαλούμενη "Πράξη της Ισότητας Ευκαιριών" ("*Loi sur l'égalité des chances*") που θέσπιζε αυτή την σύμβαση ήταν τόσο αντιδημοφιλής ώστε πολύ σύντομα ξέσπασαν μαζικές διαμαρτυρίες, κυρίως από νέους σπουδαστές, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να ανακαλέσει την τροπολογία. Το υπόλοιπο, όμως, της "Πράξης ισότητας των ευκαιριών", της οποίας οι διατάξεις είχαν, επίσης, γίνει αντικείμενο του κινητοποιήσεων των σπουδαστών, διατηρήθηκε.

46 R.S.: "The present moment", 2009. Στμ. "*Η παρούσα στιγμή*", διαθέσιμο στο: *http://libcom.org/library/present-moment-theorie-communiste.*

Όπως διαγράφεται στις "*28 Θέσεις*", κι εμείς βλέπουμε τα καθοριστικά χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών με τέτοιους όρους: με τα μεγάλα προπύργια των εργατών στα παλιά κέντρα να είναι υπό κατάρρευση, μετεγκαταστάσεις της παραγωγής, προσωρινότητα που επεκτείνεται για τα καλά στις "κανονικές" εργασιακές σχέσεις, αυξημένο παγκόσμιο ανταγωνισμό ανάμεσα στους μισθωτούς και την έκπτωση της σοσιαλδημοκρατικής υπόσχεσης για ανοδική κοινωνική κινητικότητα[47],[48]. Και, σε αντίθεση με τον ισχυρισμό στην απάντηση της *TC*, για μας δεν πρόκειται ούτε για μια διάσωση της εργατικής αυτονομίας των δεκαετιών του 1960 και του 1970 (τον αφανισμό της οποίας στην πορεία της αναδιάρθρωσης διατυπώνουμε ρητά), ούτε περιμένουμε "σε σχέση με τους επισφαλείς και τους "πλεονάζοντες" (...) την αναγέννηση ενός ουσιαστικά παρόμοιου παράγοντα", ιδιαίτερα από τη στιγμή που δεν ξέρουμε πώς να φανταστούμε κάτι τέτοιο: *πώς θα μπορούσαν οι επισφαλείς και οι πλεονάζοντες να επιφέρουν την αναγέννηση ενός κινήματος που η βάση του ήταν η βιομηχανία μεγάλης-κλίμακας* (ετμ.); Ο ισχυρισμός μας ότι το "μέλλον της τάξης ως ολότητας εξαρτάται αποφασιστικά από την ικανότητα των πλεοναζόντων να κάνουν την κατάστασή τους το σημείο αφετηρίας για ένα γενικευμένο κοινωνικό κίνημα" είναι ακριβώς που δεν στοχεύει στην "αναγέννηση" ενός φθίνοντος κινήματος αλλά στην ιστορικά καινοφανή μας κατάσταση. Αυτό που ξεχωρίζει τον παγκόσμιο αστερισμό σήμερα από την περίοδο γύρω στο 1917 αλλά, επίσης, και γύρω στο 1968, δεν είναι λιγότερο, μεταξύ άλλων, ο "γιγάντιος πλεονάζων πληθυσμός", που αναφέρεται στις "*28 Θέσεις*" και που είναι αποτέλεσμα δραματικών κυμάτων εξορθολογισμού στη βιομηχανία καθώς και της "πράσινης επανάστασης" στον Νότο, δηλαδή της συνεχιζόμενης προλεταριοποίησης του αγροτικού πληθυσμού (και, συνεπώς, και στις δυο περιπτώσεις, από την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων). Αυτό το "άτυπο προλεταριάτο" (Mike Davis) κάνει την "κεντρικότητα του εργοστασίου", που επικαλούνται οι εργατιστές, να μοιάζει αρκετά απαρχαιωμένη, χωρίς να είναι το ίδιο το καινούριο "κεντρικό υποκείμενο". Δεν θέλουμε να συμμετέχουμε σε τέτοια παιχνίδια των θεωρητικών της επανάστασης - η μια φράξια θεωρεί την παραγωγική εργατική τάξη ως ήδη ενσωματωμένη και προσβλέπει εναγώνια στους αποκλεισμένους και τις εξεγέρσεις τους για το ψωμί, η άλλη θεωρεί τις εξεγέρσεις αυτές ως αδύναμες και στηρίζεται στην παραγωγική εργατική τάξη και τα δυνατά της χέρια - και η υπερβολική ανάδειξη των ταραχών στα προάστια ως μιας εξέγερσης ενάντια σε "οτιδήποτε παράγει και καθορίζει [τους εξεγερμένους]"[49] δεν είναι δική μας, αλλά της *TC*.

Αν και σε μεγάλο βαθμό σωστή, η εικόνα της *TC* για την σημερινή εποχή "στραβώνει" όταν εξυπηρετεί στην επίκληση μιας κατάστασης στην οποία σχεδόν τίποτα δεν αφήνεται στους εργάτες πέρα από το να επαναστατήσουν εναντίον της ίδιας τους της ύπαρξης ως τάξης. Αυτό που καταθλίβει τους άλλους και προκαλεί την νοσταλγία τους - η ατέλειωτη αλυσίδα ηττών στους πρόσφατους εργατικούς αγώνες - προσφέρει έναν καλό λόγο για αισιοδοξία σε αυτή την προοπτική. Και αν δεν κάνουμε λάθος, είναι ιδιαιτέρως αυτά τα καλά νέα, ότι η αυτο-κατάργηση της τάξης είναι ήδη στην ατζέντα σε αυτόν τον νέο κύκλο αγώνων, που εξηγεί την γοητεία της *TC*.

Η εικόνα της προηγούμενης περιόδου, που σε μεγάλο βαθμό προσομοιάζει τον "Φορντισμό" των θεωρητικών της Ρύθμισης, ήδη είναι έντονα σχηματοποιημένη, οπότε το παρόν προβάλλει σε ακόμα μεγαλύτερη αντίθεση. Ο "Φορντισμός" δεν ήταν ένας συνεκτικός εθνικός σχηματισμός: οι βιομηχανίες που τον υποστήριζαν - κατασκευαστές καταναλωτικών αγαθών διαρκείας - παρήγαγαν για την παγκόσμια αγορά και ήδη γι' αυτόν τον λόγο δεν θεωρούσαν την τοπική εργατική τάξη ως καταναλωτές, αλλά, όπως πάντα συνέβαινε, ως έναν παράγοντα κόστους. Οι αυξανόμενοι πραγματικοί μισθοί των χρυσών δεκαετιών μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο δεν ήταν "ιδανικοί"[50] για την αξιοποίηση (αυτή η υπόθεση είναι ένας αριστερός Κεϋνσιανός μύθος),

47 Όλα αυτά δεν είναι με καμμιά έννοια πρωτότυπα, καθώς αυτές οι εξελίξεις συζητιούνται επίσης από την ακαδημαϊκή και ρεφορμιστική αριστερά. Σε αντίθεση με αυτούς, όμως, δεν παίρνουμε αυτές τις εξελίξεις σαν ένα αποτέλεσμα μιας τελικά αυθαίρετης και, συνεπώς, *αναστρέψιμης* "νεοφιλελεύθερης" πολιτικής μετατόπισης (ετμ.).

48 Στμ. Πολύ σημαντική και ενδιαφέρουσα σύνδεση εδώ του "αυθαίρετου" με το "αναστρέψιμο", θερμοδυναμικά, σχεδόν, θα λέγαμε!

49 R.Simon: "*The present moment*".

50 ό.π.

αλλά οι εργάτες έπρεπε να δώσουν μάχη γι' αυτούς και μπορούσαν να κερδηθούν επειδή η συσσώρευση δούλευε σαν "ρολόι" και διασφάλιζε, για αρκετό καιρό, πλήρη απασχόληση.

Αυτά είναι εδώ και καιρό παρωχημένα. Με την υφέρπουσα κρίση υπερσυσσώρευσης, τις τελευταίες δεκαετίες, τις επαναστάσεις στις επικοινωνίες και τις μεταφορές που επιτρέπουν έναν καινούριο παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, τις τεράστιες αυξήσεις παραγωγικότητας των ψηφιακών τεχνολογιών και την προλεταριοποίηση του νότιου ημισφαιρίου, αυτός ο αστερισμός κατέρρευσε. Σαν αποτέλεσμα, η θέση των μισθωτών στα παλιά κέντρα έγινε πιο επισφαλής, αν και με σημαντικές διαφορές από χώρα σε χώρα - η Γερμανία, για παράδειγμα, είναι πολύ λιγότερο "μετα-Φορντική" από την Βρετανία ή τις ΗΠΑ, με τον πυρήνα της εργασιακής δύναμης του ισχυρού εξαγωγικού τομέα να έχει την ικανότητα, σε μεγάλο βαθμό, να υπερασπιστεί την θέση του. Αλλά *η εικόνα μιας παγκόσμιας καθοδικής τροχιάς των μισθών και των εργασιακών συνθηκών είναι λάθος* (ετμ.). Στον ίδιο βαθμό που οι εργάτες αισθάνονται την καινούρια παγκόσμια πίεση πάνω στους μισθούς, αυτοί στις νέες ζώνες άνθησης είναι περιστασιακά σε θέση να αποσπάσουν κάτι από τον ταξικό εχθρό. Μοιάζει πολύ τολμηρό να υποθέσουμε έναν γενικευμένο "αθέμιτο χαρακτήρα των μισθολογικών αιτημάτων" όταν ακόμα και ο *Economist* εύχεται ό,τι καλλίτερο στην κινέζικη εργατική τάξη, για τους μισθολογικούς της αγώνες, ώστε να εξισορροπήσει τις ανισότητες στην παγκόσμια οικονομία και όταν, ακόμα πιο πρόσφατα, η απαίτηση για ελεύθερα συνδικάτα κυκλοφορούσε μέσα στους αγώνες εκεί[51]. Αληθεύει, φυσικά, ότι οι μεγάλες συγκεντρώσεις εργατών στην Ινδία ή την Κίνα δεν "παρουσιάζουν μια επιστροφή σε αυτό που εξαφανίστηκε στη 'Δύση' - ένα κοινωνικό σύστημα που...καθόρισε την εργατική ταυτότητα και εξέφρασε τον εαυτό του στο εργατικό κίνημα", αν μη τι άλλο επειδή οι ιστορικοί σχηματισμοί δεν παίρνουν ποτέ "άδεια" να φύγουν από ένα μέρος για να αναδυθούν ξανά, ως πιστά αντίγραφα, σε κάποιο άλλο. Αλλά μια απλή καταστροφολογία, που αντικρούεται ήδη από τις μισθολογικές βελτιώσεις στις περιοχές που προσπαθούν ακόμα να "καλύψουν τη διαφορά" (από τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές περιοχές, στμ.), δύσκολα βοηθάει στην κατανόηση της σημερινής ταξικής πραγματικότητας. Για πολλούς προλετάριους στην Κίνα, την Ινδία και τη Βραζιλία, για παράδειγμα, ο καπιταλισμός κουβαλάει ακόμα, ή για πρώτη φορά, την υπόσχεση μιας καλλίτερης ζωής, ή τουλάχιστον μια ζωής που δεν είναι τόσο ζοφερή και μονότονη όπως αυτή στην ύπαιθρο από την οποία, και δεν είναι αυτό έκπληξη, αποχωρούν για να πάνε στις καινούριες μητροπολιτικές περιοχές[52]. Αυτοί οι άνθρωποι μοιάζουν να προτιμούν τον πλούτο του "έχειν", μάλλον, από το να είναι μαζί σε μια αγροτική κοινότητα.

Η προσπάθεια της *TC* να φέρει τους διάφορους αγώνες ανά τον κόσμο στον (κοινό) παρονομαστή του "νέου κύκλου" που προαναγγέλλει το μήνυμα της αυτο-κατάργησης της τάξης χαρακτηρίζεται από ευσεβείς πόθους και έχει σαν αποτέλεσμα μια επιβεβλημένη κατασκευή, ένα παγιωμένο σύστημα μέσα στο οποίο επιχειρείται να συμπιεστεί η πραγματικότητα· ό,τι δεν χωράει στην εικόνα αγνοείται. Απλά δεν είναι αλήθεια, για παράδειγμα, ότι οι αγώνες για τους μισθούς δεν είναι πουθενά επιτυχημένοι ή ότι το αίτημα για αποζημιώσεις έχει γενικά αντικατασταθεί από το αίτημα για την διάσωση θέσεων εργασίας. Αντί να αποδίδεται μια κοινή ιστορική τάση σε ετερόκλητους αγώνες, θα έπρεπε να τους κατανοήσουμε ακριβώς στην διαφορετικότητά τους, ως μια έκφραση μιας συγκεκριμένης στιγμής.

Η θέση ότι βρίσκουμε τους εαυτούς μας σήμερα σε μια κρίση της μισθωτής σχέσης και ότι η αντίθεση ανάμεσα στο κεφάλαιο και το προλεταριάτο βρίσκεται τώρα στο επίπεδο της αναπαραγωγής των ίδιων των τάξεων είναι μια υπερεκτίμηση της κατάστασης. Μέσα από την συνηθισμένη πορεία των επιχειρήσεων, την καθημερινή απόδοση της μισθωτής εργασίας, η ταξική σχέση αναπαράγεται σταθερά. Αναπαράγοντας τις ζωές τους, οι προλετάριοι αναπαράγουν το κεφάλαιο και την εξάρτησή τους από αυτό. Αν η ζωή των εργατών γίνεται πιο επισφαλής και ο πλεονάζων πληθυσμός αυξάνεται, αυτό είναι κακό για τους ανθρώπους αλλά αδιάφορο για το κεφάλαιο, του οποίου η συνεχιζόμενη ύπαρξη δεν εξαρτάται από τη γενική ανθρώπινη ευτυχία. Μια κρίση της μισθωτής σχέσης, κατανοούμενη *όχι ως μια μόνιμη κρίση της προλεταριακής ύπαρξης αλλά ως ένα ιστορικό σταυροδρόμι*, θα ήταν δεδομένη μόνο αν οι προλεταριοποιημένοι προσπαθούσαν να ξεπεράσουν αυτή τη σχέση

51 "*The rising power of China's workers. Why it's good for the world*", The Economist, 31.7.2010.

52 Στμ. Αρκετές φορές, βέβαια, απομακρύνονται από την ύπαιθρο με το ζόρι.

(ετμ.). Αυστηρά μιλώντας, η μαγική φόρμουλα ότι "το να δρα ως τάξη είναι το όριο της ταξικής πάλης" ή ότι η ύπαρξη της τάξης σήμερα είναι μόνο ένας εξωτερικός καταναγκασμός, δεν διατυπώνει τίποτα περισσότερο από το ότι οι εργάτες δεν αισθάνονται άνετα στο ίδιο τους το πετσί και είναι όλο και λιγότερο σε θέση να υπερασπίζονται το *status quo*.

Η διαφορά από προγενέστερες εποχές, όταν υπήρχε ένα περιβάλλον εργατών με αυτοπεποίθηση, περηφάνεια και ένα σοσιαλιστικό όραμα ενός μελλοντικού εργατικού πολιτισμού, απελευθερωμένου από τους αργόσχολους και τα αφεντικά, δεν πρέπει να υπιτιμάται. Όμως, η εξαφάνιση όλων σημαίνει αυτή καθαυτή τίποτα περισσότερο από το ότι ο μόνος ορίζοντας που παραμένει είναι ο παλιός κόσμος, όσο σάπιος και παραπαίων να είναι. Σε σύγκριση με τις σημερινές εκκλήσεις για "πραγματική δημοκρατία", για ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών, την ανακατανομή κοκ., με τις οποίες οι μισθωτοί στα παλιά κέντρα διαμαρτύρονται ενάντια στην εξελισσόμενη επισφαλειοποίησή τους, ακόμα και ο ξεθωριασμένος σοσιαλισμός των παλιών ημερών μπορεί να μοιάζει σχεδόν ανατρεπτικός.

Θεωρία και Πρόβλεψη

Η *TC* αποφεύγει αυτή την ζοφερή πραγματικότητα με μια επιχείρηση που απορρέει από το πυροβολικό ακριβώς του παλιού υπερ-αριστερισμού, στην καταστολή του οποίου έχει η ίδια δεσμευτεί: οι θεωρητικοί προβάλλουν την επιθυμία τους για την επανάσταση στους σύγχρονους αγώνες. Όπως, ακριβώς, κάποιοι συμβουλιακοί κομμουνιστές έβλεπαν την ανάδυση της επανάστασης των συμβουλίων όποτε οι δράσεις των εργατών ξέφευγαν από τον έλεγχο των συνδικάτων, οι αγώνες του σήμερα θεωρούνται από την *TC* σε ένα επίσης θριαμβολογικό φως: "Ο κομμουνισμός ανήκει στο παρόν επειδή είναι το περιεχόμενο των σημερινών πρακτικών της ταξικής πάλης". Υποβιβασμένη στο βασίλειο των μύθων ως μια ιστορική σταθερά, η επαναστατική φύση του προλεταριάτου ξαφνικά αναδύεται στο παρόν: "Το προλεταριάτο ως μια τάξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και η επαναστατική τάξη είναι ταυτόσημα". Ήδη η έννοια ενός σκοπού και η νηφάλια παρατήρηση ότι αυτός ο σκοπός έχει προς το παρόν λίγους φίλους θεωρείται αξιόμεπτη. Και οι ίδιοι θεωρητικοί του κομμουνισμού, που δεν έδειξαν κανέναν ενδοιασμό ορίζοντας με μεγάλη λεπτομερειακότητα τί είναι και τι δεν είναι ο κομμουνισμός, ξαφνικά επιδεικνύουν μεγάλη ταπεινοφροσύνη και ισχυρίζονται ότι δεν είναι τίποτα άλλο από αυτούς που κρατούν σημειώσεις από το παγκόσμιο προλεταριακό πνεύμα, του οποίου η δραστηριότητα λαμβάνει χώρα μπροστά στα μάτια τους: "Δεν είναι το (να θέσει κανείς) το ζήτημα του τελικού σημείου της ταξικής πάλης στο μέλλον, αλλά ο ίδιος ο ορισμός της αντίθεσης ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο, που αναπαριστά τώρα την ταξική πάλη". Μια τέτοια ταπεινοφροσύνη ισοδυναμεί με μια αξιοσημείωτη ύβρη, στον βαθμό που ο κομμουνισμός των θεωρητικών δεν είναι πλέον απλά μια ιδέα των θεωρητικών - και από αυτή την άποψη μια ίσως αρκετά εκκεντρική ιδέα - αλλά της αποδίδεται η υψηλότερη καθαγίαση του να εκφράζει την ίδια την ιστορική κίνηση. Οι δικοί μας στοχασμοί σχετικά με την θεωρία και την πρακτική ίσως να είναι μη ικανοποιητικοί. Αλλά είναι ακόμα λιγότερο ικανοποιητικό να επιλύει κανείς το
πρόβλημα αρνούμενος εκ των προτέρων τη διαφορά και διακηρύσσοντας τη θεωρία του ως τίποτα λιγότερο από την συμπυκνωμένη και γενικευμένη έκφραση των ίδιων των αγώνων.

Αυτός ο διακηρυγμένος αυτοπεριορισμός της θεωρίας δεν μπορεί να στηριχθεί από τους υπέρμαχους της κομμουνιστικοποίησης. Το να πάρει κανείς στα σοβαρά αυτόν τον αυτοπεριορισμό θα σήμαινε να απαλείψει ακριβώς αυτό που είναι σχετικό στην αντιπαράθεση γύρω από την κομμουνιστικοποίηση, δηλαδή την προσπάθεια να προκαθορίσει κανείς την επανάσταση μετά το τέλος του σοσιαλισμού σε όλες τις διαφορετικές της εκφάνσεις. Παίζοντας με την ιδέα του τι μπορεί να σημαίνει η επανάσταση σε ένα ιστορικό σημείο, στο οποίο η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας καθώς και η εργατική αυτοδιαχείριση έχουν εξαντληθεί ως μια προοπτική, στην οποία δεν μπορεί να υπάρχει άλλη ενότητα της τάξης πριν από την αυτο-κατάργησή της και όπου η τάξη πιθανόν δεν χρειάζεται καν να αναγνωρίσει τον εαυτό της ως τέτοια για να δράσει, τονίζοντας, για παράδειγμα, ότι σε μια κατάσταση επαναστατικής κρίσης η κατάληψη και η ελεύθερη διανομή των αγαθών θα

είναι το ισχυρότερο όπλο του προλεταριάτου στη διαδικασία αυτο-κατάργησής του, τέτοιες συνεισφορές στην αντιπαράθεση δεν είναι τίποτα λιγότερο από κομμουνιστική κοινωνική μυθοπλασία, μια *ενσυνείδητη* προβολή, και αυτό είναι που την κάνει ενδιαφέρουσα[53],[54].

Αυτό που καθιστά αυτές τις συνεισφορές ελλατωματικές είναι μια σταθερή μετατόπιση προς τον μυστικισμό που, σε τελική ανάλυση, οδηγείται από τον φόβο της έννοιας της παραγωγής, αν και η εικόνα δεν είναι πάντα ξεκάθαρη από αυτή την άποψη. Σε αυτό ακριβώς το αποφασιστικό σημείο, οι θεωρητικοί της κομμουνιστικοποίησης μπλέκονται σε τίποτα άλλο από αντιφάσεις και καταλήγουν σε πλήρη σύγχυση. Έχοντας πει ότι "ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής μας επιτρέπει ήδη να δούμε - αν και αντιφατικά και όχι πάντα ως μια "καλή πλευρά" - την ανθρώπινη δραστηριότητα ως μια συνεχή παγκόσμια κοινωνική ροή, και την "γενική διάνοια" ή τον "συλλογικό εργάτη" ως την κυρίαρχη δύναμη της παραγωγής", ισχυρίζονται, στην αμέσως επόμενη πρόταση, ότι "ο κοινωνικός χαρακτήρας της παραγωγής δεν προεικονίζει[55] τίποτα"[56]· το προϊόν, που καταργείται ως τέτοιο πριν από μια στιγμή, επανα-αναδύεται σε ντροπιαστικά εισαγωγικά στο σενάριο της επανάστασης, όπου διανέμεται ελεύθερα· η κοινωνικοποίηση της εργασίας και των μέσων παραγωγής κρίνονται, κάποιες φορές, ως το "Άλφα και το Ωμέγα της επιβεβαίωσης του προλεταριάτου" και κάποιες άλλες ως η μόνη επαναστατική διέξοδος. Κάποιες στιγμές φαίνεται ότι οι θεωρητικοί της κομμουνιστικοποίησης δεν καταλαβαίνουν τον ίδιο τον εαυτό τους. Πρέπει να τους αναγνωριστεί ότι αμείλικτα παρατηρούν το τέλος μιας εποχής, δείχνοντας αυτό που, από την προοπτική του σήμερα, είναι ανεπαρκές σχετικά με τις προγενέστερες προσπάθειες για την επανάσταση, και τουλάχιστον θέτουν το ζήτημα του πώς η κλιμάκωση των ταξικών αγώνων σε κομμουνισμό θα μπορούσε να συμβεί σήμερα.

Γλωσσάρι

53 Δείτε, για παράδειγμα, *Theorie Communiste*: "*Self-organisation is the first act of the revolution; it then becomes an obstacle which the revolution has to overcome*", 2005· "*The suspended step of communisation*", 2009.

54 Στμ. Το πρώτο κείμενο στα ελληνικά: *Theorie Communiste*: "*Η αυτοοργάνωση είναι το πρώτο βήμα της επανάστασης· στη συνέχεια γίνεται ένα εμπόδιο που η επανάσταση πρέπει να ξεπεράσει*", διαθέσιμο στο: *https://inmediasres.espivblogs.net/files/2016/06/tc_autonomy.pdf*.

55 Στμ. Στο πρωτότυπο *prefigures*.

56 Théorie Communiste: "*Self-organisation is the first act...*".